

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ ЊЕГОВЕ КОМПОНЕНТЕ И
ЗНАЧАЈ**

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

др Дејан Радовић
доцент

КАНДИДАТ:

Снежана Лазовић

Београд, 2022. године

САДРЖАЈ

1. УВОД	3
2. СХВАТАЊА ГЕОГРАФСКОГ ПОЛОЖАЈА КРОЗ ИСТОРИЈУ	4
3. ДЕФИНИСАЊЕ ГЕОГРАФСКОГ ПОЛОЖАЈА	6
4. АПСОЛУТАН ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ	7
4.1. Математичкогеографска компонента	7
4.2. Физичкогеографска компонента	8
5. РЕЛАТИВАН ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ	11
5.1. Политичкогеографска компонента	11
5.1.1. Положај у односу на суседе	11
5.1.2. Кризна жаришта	15
5.1.3. Положај у односу на центре моћи	17
5.2. Саобраћајногеографска компонента	20
5.3. Економскогеографска компонента	22
6. ЗНАЧАЈ ГЕОГРАФСКОГ ПОЛОЖАЈА СРБИЈЕ	24
6.1. Значај у односу на важне међународне комуникације	24
6.2. Значај положаја на Балканском полуострву	25
6.3. Значај у односу на шире окружење	26
6.4. Значај у односу на уже окружење	29
7. ЗАКЉУЧАК	32
ЛИТЕРАТУРА	33

1. УВОД

Компоненте географског положаја су кроз историју мењале неке од својих функција, самим тим утицале су на промену значаја које су државе имале у историји и које имају данас. Кроз историју је било епоха које су обележили конфликти, али и периоди мира, као и генерација које нису напуштале места пребивалишта, а живеле су у државама које су више пута мењале називе, границе, облике владавина и државна уређења (Шабић Д., Вујадиновић С., 2014).

Географски положај, као један од основних елемената сваке државе, у великој мери одређује њен значај. Он представља скуп физичко-географских и друштвено-географских фактора између којих постоје узрочно-последичне везе, које су важне за развој, функционисање, одбрану и безбедност те државе.

Србија има јако сложен географски положај који је производ њених природно-географских фактора и њене позиције у односу на уже и шире окружење. Будући да се налази у простору јужне Европе и да заузима централни положај на Балканском полуострву кроз њу пролазе значајни комуникацијски снопови који повезују Исток и Запад. Овим правцима воде важни трговачки и стратешки путеви, па је самим тим географски положај Србије значајан у политичком, економском и стратешком погледу.

Циљ рада је утврђивање значаја географског положаја Србије на основу свеобухватне анализе компоненти које га сачињавају и њихове узајамне повезаности.

2. СХВАТАЊА ГЕОГРАФСКОГ ПОЛОЖАЈА КРОЗ ИСТОРИЈУ

Још су антички мислиоци истицали значај географског положаја државе. Аристотел је, на пример, сматрао да нису сва места у једној држави подједнако важна за одбрану. Земља, по његовом мишљењу, треба да буде и континентална и приморска и да буде што је могуће више повезана. Потребно је и да положај земље буде повољан како за пословне грађане, тако и за ратне операције. Такође, он је истицао предност положаја Грчке у односу на климу и море, и баш у тим предностима налази узроке њеног напретка у том добу.

Страбон је сматрао да велики део географије треба да служи потребама државе јер познавање географског простора неке државе олакшава владање том државом. Он је истицао значај географског положаја и трговине, наводећи пример Европе (нарочито Средоземља) која има водећу улогу у развоју цивилизације захваљујући умереној клими и разуђености обале.

Полибије је у свом делу „Историја” обратио пажњу на политичко-географски положај и географске карактеристике територије са аспекта вођења рата. Он се може сматрати оснивачем војне географије, геостратегије и тактике (Грчић М., 2000).

О географском положају говорио је и Монтескје. Он је сматрао да се острвске државе одликују приличном стабилношћу у времену, која је условљена природном изолованостју од спољашњих и духовних утицаја. Тако се Монтескје позива на пример Енглеске и њене јединствене еволуције државних и политичких институција у време када је континентална Европа била растрзана.

У Рацеловом делу „Политичка географија” једно од поглавља представља положај државе. Он је наглашавао два кључна фактора за креирање државе: положај и простор. Истицао је значај простора који за њега није обична физичка категорија, већ животни простор, јединство простора и живота.

Готман је истицао да је положај најгеографскија карактеристика једне територије и да је он најзначајнија карактеристика политике јер одређује систем веза које се налазе на тој територији и делове простора у односу на све друге делове са којима постоје или не постоје директне комуникације (Грчић М., 2000).

Један од најзначајнијих аутора у Србији, који се бавио њеним географским положајем је Јован Цвијић, који је уједно и оснивач српске географије. Бавио се подједнако и физичком и друштвеном географијом. Цвијић је био први научник који је приказао значај комуникационих линија које повезују централну Европу са Балканом и Малом Азијом и предствљају најкраћи пут до Суецког канала. Ове линије имају велики значај не само за Европу, него и за Балкан. На тај начин Морава и Вардар постају унутрашњи центар полуострва, онај који организује географски и политички простор. Ако је Моравско-вардарска удолина унутрашњи центар Балкана, онда стратешки фокус према свим природним и логичким мерилима припада Србији. Осим тога, Србија представља неку врсту канала за важне комуникације између Балкана и Европе. Полазећи од значаја тог простора за повезивање централне и западне Европе са Балканским полуострвом, Цвијић је израдио став о геополитичкој улози и геостратешком значају географског положаја Србије (Грчић М., 2008).

3. ДЕФИНИСАЊЕ ГЕОГРАФСКОГ ПОЛОЖАЈА

Појам географског положаја сложен је колико и сама географија. Томе у прилог иде постојање великог броја дефиниција и фактора који га одређују.

Географски положај можемо дефинисати као променљив однос неког места, регије или државе према природним (физичко-географским) и друштвеним (економско-географским, саобраћајно-географским, политичко-географским) факторима ближе и даље околине који су релевантни за процесе њиховог развоја, функционисања и трансформације. Односи у географском простору између датог објекта и услова његовог постојања, функционисања и развоја, могу се дефинисати као географски положај објекта (Грчић М., 2000).

Однос неке тачке, објекта, насеља, државе или другог простора према другим објектима у географском простору објашњава се кроз географски положај. Најкраће речено, географски положај објашњава место неке тачке или објекта у географском простору. То место се може схватити само сагледавањем односа тог места према другим тачкама и објектима (Мишовић С., 2011).

Појам положај се разликује од појма локација. Положај одговара на питање у односу према чему је нешто, а локација део чега је и где је нешто? Положај одређује узајамни однос објекта и његове спољашње средине, док локација одређује део нечега (Грчић М., 2000).

На географски положај утиче велики број фактора. Када се географски положај одређује помоћу координата географске ширине и географске дужине тада се назива математички или астрономски положај. Ако се одређује према физичко-географским факторима, онда је у питању физичко-географски положај. Уколико се одређује према друштвено-географским факторима, онда је то друштвено-географски положај. Ако се одређује према економско-географским факторима, онда се назива економско-географски положај. Обједињавањем све четири компоненте положаја добија се комплексни географски положај (Мишовић С., 2011).

4. АПСОЛУТАН ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

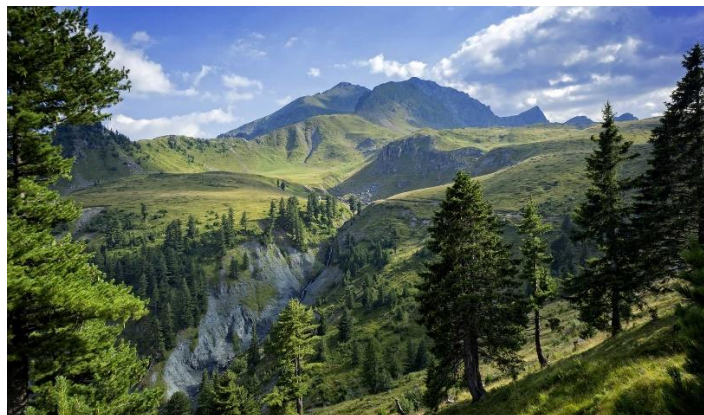
Апсолутан географски положај је прецизан јер га одређују географске координате и природни фактори. На основу тога он има две компоненте: математичкогеографску и физичкогеографску компоненту (Шабић Д., Вујадиновић С., 2014).

4.1. Математичкогеографска компонента

Математичкогеографска компонента апсолутног географског положаја одређује се помоћу географских координата (географске ширине и географске дужине). Тако се територија Србије простире између $41^{\circ}51'$ и $46^{\circ}11'$ северне географске ширине и између $18^{\circ}49'$ и $23^{\circ}00'$ источне географске дужине. Осим тога математичко-географски положај Србије одређен је према странама света њених екстремних тачака – најсеверније, најјужније, најзападније и најисточније (Тадих М., 2004). Према овим одредницама, најсевернија тачка Србије налази се на граничном прелазу Келебија, 10 km северно од Суботице и кроз њу пролази упоредник $46^{\circ}11'$ северне географске ширине. Најјужнија тачка Србије налази се на Шар планини у селу Растелица и кроз њу пролази упоредник $41^{\circ}51'$ северне географске ширине. Најзападнија тачка Србије налази се на Дунаву у близини Сомбора, западно од насеља Бездан и кроз њу пролази меридијан $18^{\circ}49'$ источне географске дужине. Најисточнија тачка Србије налази се на Старој планини, врх Сребрна глава и кроз њу пролази меридијан $23^{\circ}00'$ источне географске дужине.

Најкраће растојање између најсеверније и најјужније тачке износи 488 km, ово утиче на разноврсност климе и доводи до разлике у трајању дана и ноћи између крајњих јужних и крајњих северних делова земље. Разлика између најзападније и најисточније тачке износи 450 km, што условљава ранији излазак и залазак сунца у источним деловима земље (Мишовић С., 2011).

Највиша тачка Србије је врх Ђеравица (Слика 1) на Проклетијама (2656 m), а најнижа тачка Србије налази се на ушћу Тимока у Дунав (28 m).

Слика 1: Ђеравица, највиши врх Србије

Извор: <https://avanturista.co/blog/djeravica-uspon-na-najvisi-vrh-srbije/>

Географски центар Србије, односно тачка која је у просеку најближа осталим тачкама дате територије, налази се 8 km западно од Крагујевца у селу Драча и има координате 44°01' северне географске ширине и 20°54' источне географске дужине (Илић Ј., Станковић С., 2007).

Координате Србије указују да се она налази на северној Земљиној хемисфери, припада умереном топлотном појасу и средњеевропској часовној зони.

Упоредник 45. степена који пролази кроз северни део Земље указује да се већи део Србије налази ближе Екватору него Северном полу. Ово утиче на врло повољне услове за живот и рад и за све друге човекове активности (Мишовић С., 2011).

4.2. Физичкогеографска компонента

Физичкогеографска компонента апсолутног географског положаја представља однос територије у реалном физичко-географском простору с њеним природним зонама, орографијом, распоредом копна и мора и сл (Грчић М., 2000).

Србија целом својом површином припада европском континенту. Простор Србије налази се изван централне Европе која се по важности налази на првом месту у Европи. У оквиру Европе, Србија се у целини налази на простору јужне Европе, која је по важности

одмах иза централне Европе. Будући да је планински ланац Алпи-Карпати граница јужне Европе на северу, простор Србије се налази у средишњем делу између Апенинског и Балканског полуострва и Мале Азије, те се она по свом положају налази у централном делу ове стратегијске целине. Део Србије, северно од Саве и Дунава (24%) припада средњој Европи, то је најразвијенији део Србије (Мишовић С., 2011).

У односу на копно и море, Србија има континентални положај. Она је дуж целе своје територије окружена копном и ниједним својим делом нема излаз на море. Континентални положај неповољно утиче на самосталан и независан унутрашњи развој, па самим тим и на осетљивост и безбедност Србије (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2009).

У односу на орографске карактеристике, Србија је земља великих природних контраста. На њеној територији се издвајају низијске површине (36,7%), брдски простори (24,6%), нископланински простори (10,9%) и високопланински простори (0,3%). На основу ових података Србија је и планинска и низијска земља (Павловић М., 2019). Северни део је равничарски, на ком се налази највећа низија у Србији – Панонска низија, док се у централном и јужном делу претежно простиру брда, ниске и средње планине (Слика 2).

Слика 2: Рељеф Србије

Извор: <http://www.shutterstock.com>

Клима Србије је разноврсна. Те разлике потичу од географске ширине и дужине, близине мора и разуђености рељефа. Северни, низијски део Србије, има континенталну климу, док већи јужни део карактерише умерена континентална клима. На високим планинама заступљена је алпска клима (Шабић Д., Вујадиновић С., 2014).

Облик територије Србије је полуприкупљен. Највећа дужина измерена правом линијом износи 488 km. У односу на најдуже осе могло би се закључити да Србија има прикупљен облик. Међутим, територија Србије је развучена у правцу север-југ, и у односу на просечну дужину и ширину њеног простора има полуприкупљен облик. Такав облик условио је велике разлике у димензијама Србије, што је још наглашеније постојањем већих испупчења и удубљења (Мишовић С., 2011).

Узимајући у обзир величину територије Србије, она је богата водом. По богатству водама и њиховом географском значају, Србија заузима видно место у Европи. Најбогатија водом је планинско-долинско-котлинска регија, која се одликује протицајем река Црноморског, Јадранског и Егејског слива. Црноморски слив је највећи и у оквиру њега река Дунав има највећи слив (Мишовић С., 2011). Дунав је после Волге највећа река у Европи. Дужина Дунава кроз Србију износи 588 km и он је плован целом својом дужином. Према њему се одводњава 93% територије Србије (Павловић М., 2019). Као велики међународни пловни пут Европе, Дунав повезује Србију са земљама кроз које протиче, земљама северне Европе и црноморског простора (видети Слику 3).

Слика 3: Ток Дунава

Извор: <http://geografijagimnazijakgsasa.blogspot.com/>

5. РЕЛАТИВАН ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

За разлику од апсолутног, релативан географски положај није могуће прецизно одредити будући да он зависи од променљивих фактора. Он представља положај територије према другим регионима и континентима, регионалним, економским и политичким силама или међународним организацијама. На основу тога он има три компоненте: политичкогеографску, саобраћајногеографску и економскогеографску компоненту (Шабић Д., Вујадиновић С., 2014).

5.1. Политичкогеографска компонента

Политичкогеографска компонента релативног географског положаја подразумева положај државе према политичким факторима ближе и даље околине. Сadrжи истовремено два чиниоца, и географски и политички, између којих постоје функционалне везе. То је променљив однос неке државе према природним и друштвеним факторима ближе и даље околине, који су релевантни за њене унутрашње политичке прилике, спољну политику и посебно за карактер односа и позицију према другим државама, нарочито према „политичком суседству”, „кризним жариштима” и „центрима моћи” (Грчић М., 2000).

5.1.1. Положај у односу на суседе

Србија се граничи са осам суседних држава: Мађарском, Румунијом, Бугарском, Македонијом, Албанијом, Црном Гором, Босном и Херцеговином и Хрватском (видети Сliku 4). Дефинисање границе Србије засновано је највише на природногеографском, а затим и на етничком и историјском принципу, што је довело до велике дужине граница (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2008). Укупна дужина границе Србије износи 2341 km, од тога 1600 km износи копнена граница, 698 km речна граница и 43 km граница на језерима. Велика дужина границе захтева повећан број људи на граничним контролама, такође повећава осетљивост на изненађења током агресије и у целини повећава осетљивост положаја земље (Мишовић С., 2011).

Слика 4: Границе Србије

Извор: <http://geografijazaradoznale.blogspot.com/>

Будући да се Србија налази у делу Европе који је осетљив на регионалне и локалне сукобе, а границе држава често представљају повод за ратне сукобе, потребно је узети у обзир како су географски фактори утицали на јачину граница. У природно јаке границе убрајају се тешко проходни планински гребени, брдско-планински рељефи и реке где су природни отвори малобројни или уски или их уопште ни нема. У природно слабе границе убрајају се сва она места где се у целини или већим делом дуж границе налази равничарско земљиште (Мишовић С., 2011). Највећи део границе Србије на копну је природно јак јер се дуж њених граница налазе планински гребени и велике реке, отворен је само панонски део границе, међутим и у неким деловима дуж ове границе се налазе реке, што додатно ублажава њихову осетљивост (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2008).

На северу, Србија се граничи са Мађарском, а дужина ове границе износи 175 km, од тога је 159 km копнена граница и 16 km речна граница. Цела граница се може сматрати једним природно великим отвором, чију проходност нарушавају поједине речне препреке. Већ на око 30-70 km од границе почињу да се појављују све јаче природне препреке, канал Дунав-Тиса-Дунав, Дунав, Фрушка Гора и Сава, од које се у правцу југа појављује тешко

проходан планински рељеф. Из свега овога би се могло закључити да је граница према Мађарској у целини осетљива, посебно имајући у виду близину Београда (150 km), као важног стратегијског објекта (Мишовић С., 2011).

На северо-истоку, Србија се граничи са Румунијом, а дужина ове границе износи 546 km, од тога је 257 km копнена граница, а 289 km речна и језерска граница. У рељефном погледу, разликују се два дела ове границе – банатски и дунавски. Банатски део границе је отворен јер се дуж њега налази равница, која скоро у потпуности омогућава нормално кретање. Дунавски део границе је природно јак јер се на њему налази Дунав, Ђердапско језеро и околно планинско земљиште.

На истоку, Србија се граничи са Бугарском, а дужина ове границе износи 371 km, од чега је 342 km копнена граница, а само 29 km речна. Имајући у виду рељеф којим је проведена, ова граница је претежно планинска и скоро у целини води тешко проходним планинским гребенима (Павловић М., 2019).

На југу, Србија се граничи са Македонијом, а дужина ове границе износи 252 km, од чега је 223 km копнена, а само 29 km речна. Ова граница је природно јака, јер њеним највећим делом води преко тешко проходних планинских гребена.

Такође на југу, Србија се граничи и са Албанијом, а дужина ове границе износи 111 km, од чега је 108 km копнена граница, а 3 km речна. Ова граница у целини води тешко проходним планинским земљиштем, што је чини јаком и повољном за одбрану мањим снагама.

На југо-западу, Србија се граничи са Црном Гором, а дужина ове границе износи 244 km, од тога дужина копнене границе износи 234 km, а 10 km речна. И ова граница у целини води тешко проходним планинским земљиштем, што је чини природно јаком и повољном за одбрану мањим снагама (Мишовић С., 2011).

На западу, Србија се граничи са Босном и Херцеговином. Дужина ове границе износи 383 km, од чега је 185 km речна граница, 155 km копнена и 43 km језерска граница. Дуж ове границе се највећим делом налазе реке Сава и Дрина и планински масиви, па се може закључити да је граница у целини природно јака (Мишовић С., 2011).

На северо-западу, Србија се граничи са Хрватском. Дужина ове границе износи 259 km, од тога је 137 km речна граница и 122 km копнена граница. Ова граница је природно јака јер се дуж ње великим делом налази река Дунав (Павловић М., 2019).

Поред физичко-географских карактеристика, на осетљивост граница битно утиче и квалитет односа између држава. Процењује се да око 55% границе Србије подразумева нестабилно суседство (Хрватска, Босна и Херцеговина, Албанија и Македонија). Такође, врло је неповољна и чињеница да Србија према Резолуцији 1244 Савета безбедности УН не контролише 157 km границе према Македонији и 111 km границе према Албанији (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2008).

Осим тога, Србија још увек има бројне нерешене проблеме у међудржавним односима са суседима, у првом реду са Хрватском. Ове две државе су још увек оптерећене тужбама пред Међународним судом правде (српска тужба за протеривање Срба из Хрватске и хрватска тужба за геноцид), признање независности Косова од стране Хрватске, положај протераних Срба из Хрватске и разграничење ове две државе на Дунаву. Односи Србије са властима Босне и Херцеговине, за разлику од односа са Републиком Српском, су током протеклих година захладнели. На њихово отежавање додатно утиче недефинисана граница између ове две државе у Горњем и Средњем подрињу и нерегуларан положај предратне имовине босанскохерцеговачких предузећа у Србији. Након што су Црна Гора и Македонија признале независност Косова, Влада Србије је отказала гостопримство амбасадора из ових држава. Осим тога, односе између Црне Горе и Србије додатно оптерећују преговори о двојном држављанству, а односе између Србије и Македоније сталне размирице између православне цркве и непризнате Македонске православне цркве. Када је реч о суседима, у овом тренутку Србија несумњиво има најбоље односе са Румунијом. Док је признавање

независности Косова од стране Мађарске и Бугарске уздрмало, али не и суштински пореметило односе између ових земаља и Србије (Ђукановић Д., Лађевац И., 2009).

5.1.2. Кризна жаришта

Друге државе имају сопствене интересе на одређеном географском простору. Сукобљавањем тих интереса долази до стварања геополитичких жаришта. Жаришта су простори од великог геополитичког значаја и због тога могу утицати на укупан положај државе. Разлози због којих може доћи до стварања жаришта су различити, неки од њих су: велика природна богатства на појединим територијама које друге државе желе да ставе под своју контролу, неке територије представљају животни простор два или више народа и због тога долази до међуетничких сукоба, одређене територије се налазе на трасама важних саобраћајних коридора и због тога долази до интересовања великих сила за ова подручја итд (Пророковић Д., 2014).

Постоји пет потенцијалних геополитичких жаришта на територији Србије: АП Косово и Метохија, Рашка област, Бујановачко-прешевачка област, АП Војводина и Тимочка Крајина (Пророковић Д., 2014).

Прво највеће и најопасније жариште у Србији је АП Косово и Метохија. Данас већинско становништво у овој покрајини чине Албанци. Политички субјекти косовских албанаца нису у стању да обезбеде нормалне услове за живот и рад у овој покрајини, иако већ више од читаву деценију имају потпуну самосталност у односу на Београд. Процењује се да је око 50% радно способног становништва незапослено. Овом покрајином управљају племенско-криминални кланови, који се често међусобно сукобљавају око поделе прихода који се остварује разним нелегалним пословима. Косово и Метохија представљају кључну транзитну тачку за огромну количину наркотика који стиже на европско тржиште, поготово из Авганистана. Осим кријумчарења дроге, распрострањена је и трговина оружјем и људима. Већина војске и полиције Косова попуњена је припадницима бивше ОВК, коју је већина аналитичара убрајала у терористичку организацију. Поред тога што представља уточиште за криминал сваке врсте, на Косову се окупљају и исламски фундаменталисти који

пропагирају верски екстремизам, нетрпељивост и свети рат. За Србију је у геополитичком погледу веома неповољна чињеница што се њена јужна покрајина граничи са Албанијом, која је представљала главни ослонац за косовскометохијске Албанце у њиховој борби за отцепљење. Наредних година, изградњом саобраћајница, мостова и тунела, Албанија и Косово би могли да се у комуникацијском, геостратегијском и геоекономском смислу још више уклопе у јединствену просторну целину (Вуковић Н., 2011).

Друго жариште нестабилности представља Рашка област. Са геополитичког становишта Рашка област је простор на југозападу Србије који обухвата територије седам општина: Рашка, Нови Пазар, Сјеница, Тутин, Пријепоље, Прибој и Нова Варош. Почетком деведесетих година XX века у политичку употребу долази до увођења појма Рашка област. У том периоду муслимански политички представници за ову област почињу да користе назив „Санџак”. Они проналазе основу у историји за овај назив и позивају се на постојање Новопазарског санџака. У Рашкој области већину становништва чине муслимани-бошњаци (Пророковић Д., 2014). Позивајући се на ову чињеницу они желе формирање аутономне области Санџак. На повећање политичке напетости додатно утичу лоше социјално-економске прилике. Ова област се сматра једном од најсиромашнијих области у Србији. Велики број становника бави се нелегалним пословима. Наркотици који се са Косова и Метохије транспортују по Европи, прелазе преко Рашке области (Вуковић Н., 2011). Осим тога, због лоших економских прилика, створени су и услови за развој религијског фундаментализма код муслиманско-бошњачког становништва (Пророковић Д., 2014).

Треће жариште нестабилности представљају две општине на југу Србије – Прешево и Бујановац, које у већини насељава албанско становништво. Ове две општине имају изузетно значајан геополитички положај уз међународни коридор Е-10 који повезује Београд, Скопље, Солун и Атину. Ове општине представљају жариште нестабилности јер су локалне албанске заједнице, преко својих политичких представника, у неколико наврата, тражиле демилитаризацију овог подручја, повлачење снага МУП-а, активирање међународне заједнице као посредника и распоређивање међународних снага. Крајњи циљ би представљао формирање аутономне области која би се присјединила са Косовом. У геополитичком погледу, за Србију је веома неповољна чињеница што Рашка област,

Прешево и Бујановац имају близак територијални контакт са Косовом и Метохијом. Хипотетички гледано, ова три жаришта би у будућности могла да се стопе у јединствено геополитичко поље (Вуковић Н., 2011).

Четврто могуће жариште нестабилности у Србији представља север Војводине који већином насељава мађарска национална мањина. Реч је о осам општина, од којих у шест (Кањижа, Сента, Ада, Бачка Топола, Мали Иђош и Чока), Мађари чине апсолутну већину, док у остале две (Суботица и Бечеј) представљају релативну већину (Пророковић Д., 2018). Највећи мађарски проблем не представља кршење њених мањинских права, већ дуготрајно опадање мађарске популације које смањује учешће Мађара у укупном становништву Војводине и Србије. Мађарске политичке организације реаговале су на овај проблем захтевима за побољшање мањинских права, као и тиме да Мађари добију аутономију у сфери информисања и образовања, као и стварањем територијалне аутономије тзв. Мађарског Аутономног Округа са седиштем у Суботици, који би чиниле ове општине (Вуковић Н., 2011).

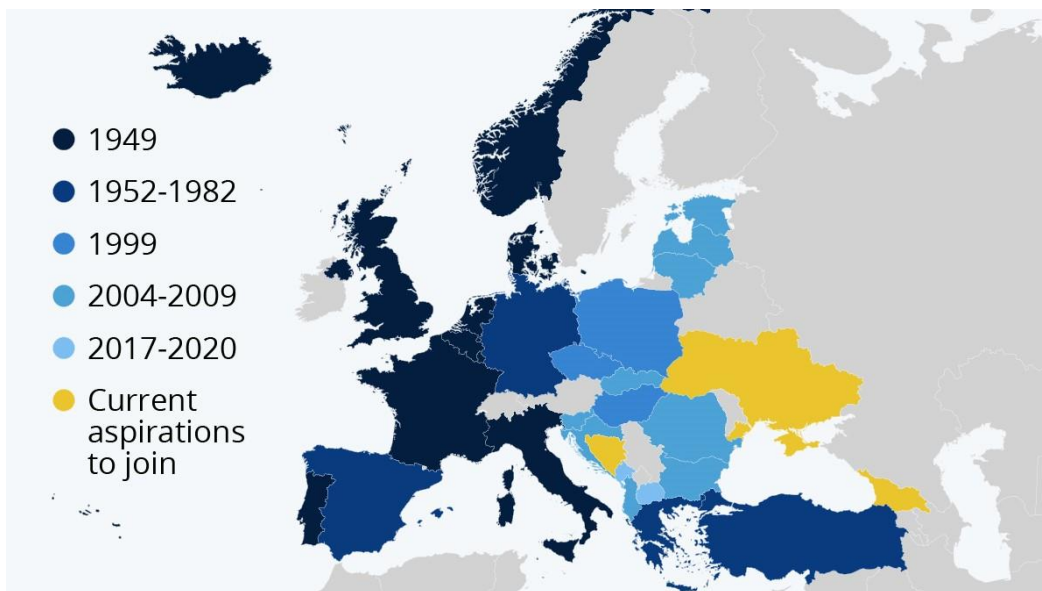
Пето могуће жариште нестабилности представља Тимочка Крајина. У овој области живи српско становништво које представља већину. Поред њих, у деловима источне Србије, јужно од реке Дунав, између Тимока и Велике Мораве, живе и Власи, као национална мањина. Власи су признати као национална мањина и у том својству призната су им сва могућа права. Међутим, због сличности Влаха са Румунима они би желели да се Власи изјашњавају као Румуни. Иако се влашко становништво слободно изјашњава по питању националне припадности, из Румуније повремену стижу оптужбе српској страни за покушај присвајања Влаха (Лишанин М., 2017).

5.1.3. Положај у односу на центре моћи

Након завршетка Хладног рата долази до успостављања новог светског поретка у коме доминира суперсила САД и неколико регионалних сила као што су: ЕУ, Кина, Јапан,

Индија и Бразил (Шабић Д., Вујадиновић С., 2014). Међу најзначајнијим политичким субјектима који имају утицај на Србију издвајају се: САД, ЕУ и Русија.

Односи између Србије и САД су током свог трајања били обележени честим успонима и падовима. Након НАТО бомбардовања на СРЈ и смене власти у Београду, у периоду од 2000. до 2008. године дошло је до значајне сређености у односима између ове две државе. Да би након америчког признања независности Косова 2008. године поново наступило извесно захлађење у њиховим односима (Ђукановић Д., Лађевац И., 2009). Значајну улогу у односима између ове две државе има НАТО. Битна је чињеница да су скоро све земље у окружењу Србије (изузев Босне и Херцеговине, која је заинтересована за чланство у НАТО) чланице НАТО савеза (видети Сliku 5). Србија није чланица НАТО, али је чланица програма Партнерство за мир од 2006. године. У оквиру овог програма Србија остварује војну сарадњу са државама чланицама НАТО, а посебно са САД. Почетком 2015. године Србија је постигла договор са НАТО савезом о Индивидуалном акционом плану партнерства, као билатералном облику сарадње НАТО и земаља које учествују у програму Партнерство за мир. То је највиши степен односа и сарадње који НАТО може да успостави са неком земљом која није његова чланица (Јовић-Лазич А., Лађевац И., 2018).

Слика 5: НАТО чланице

Извор: <https://www.statista.com/chart/26674/european-countries-by-year-of-joining-nato/>

Европску унију можемо посматрати као заједницу западноевропских држава са циљем да парира осталим центрима моћи, како на глобалном, тако и на регионалном нивоу. Она представља моћну политичко-економску интеграцију у свету. Реч је о политички, стратегијски, демографски и економски веома снажном блоку. Србија је 2004. године усвојила Резолуцију о придруживању ЕУ и од тада ради на остваривању тог циља. Данас, Србија има статус потенцијалног кандидата за чланство у ЕУ. Актуелни односи између ЕУ и Србије и даље се заснивају на стратегији прикључивања Србије ЕУ која је у последњим годинама добила на замаху. Европски савет је 2012. године одобрио Србији статус земље кандидата. Преговори о приступању покренути су почетком 2014. године. Србија је остала посвећена свом стратешком циљу, прикључивању ЕУ, и наставила је да остварује резултате у спровођењу обавеза предвиђених Споразумом о стабилизацији и придруживању између ЕУ и Србије (Савић А., Ђорђевић Н., 2016).

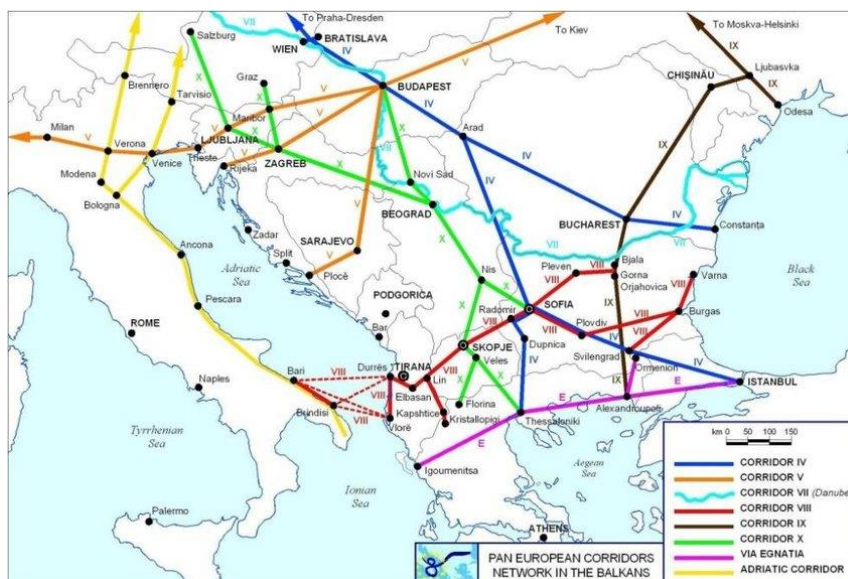
Односи између Србије и Русије су одређујени историјском блискошћу ова два народа, заједничким верским и културним наслеђем и чињеницом да се Русија увек доживљавала као заштитник који има довољан политички и економски потенцијал да помогне у решавању српских проблема. Србија посматра Русију као кључног партнера на кога може да се ослони по питању нерешеног положаја Косова, њених економских и политичких проблема. Са своје стране Русија наставља да подржава српску политику по питању Косова и инсистира на претходној сагласности Београда пре било какве промене његовог статуса. Заузврат Русија очекује одређени ниво подршке и Србију види као потенцијалног заступника својих интереса у оквиру ЕУ и НАТО на западном Балкану, за који је она и даље заинтересована и посматра га као област ривалства са Западом (посебно САД). За Русију Србија представља једног од главних партнера на Балкану, који јој омогућава да одржава политички утицај у овом региону. Имајући у виду све изазове у међународном окружењу које се стално мења, Русија остаје неизоставни спољнополитички партнер Србије који ће и даље у великој мери одређивати њен положај у свету и њен развој у целини (Јовић-Лазич А., Лађевац И., 2018).

5.2. Саобраћајногеографска компонента

Саобраћајногеографска компонента релативног географског положаја неке државе подразумева њен положај према важним саобраћајницама (Грчић М., 2000).

Према физичко-географском положају Србија се налази на додиру две велике целине: Балканско полуострво и Панонска низија. Она се налази у средишњем делу Балканског полуострва и припада јој већи део његове главне удолине (моравско-вардарска удолина) која од Београда води до Солуна. Такође, долина Нишаве, као део нишавско-маричке удолине, представља важан саобраћајни правац који преко Ниша и Софије, води до Истанбула и даље ка Малој Азији. Србија заузима југоисточни део Панонске низије и средње Подунавље, као крајни западни део влашко-пontiјског басена. На северу Србије се налази Панонска низија која је у потпуности отворена према земљама средње и западне Европе. Потенцијални саобраћајни значај подунавског положаја Србије нагло је порастао завршетком канала Дунав-Мајна-Рајна, чиме је успостављен пловни пут од Северног до Црног мора (Раткај И., 2002).

Поред Дунава, у мрежу значајних пловних путева Србије, спада и Сава, Тиса и систем канала Дунав-Тиса-Дунав и Морава. Долином Велике и Јужне Мораве води један од најважнијих друмских праваца – коридор X, који представља основу развоја Србије. Коридор X води од Салзбурга, према Љубљани и Загребу, до Београда и даље ка Солуну. Један крак овог коридора на релацији Београд-Ниш-Софија-Плодив-Истанбул, повезује Панонски басен и средњу Европу са Малом Азијом и Блиским истоком (Павловић М., 2019). Од укупне дужине путева која износи 2360 km, кроз Србију пролази око 800 km. Преко овог коридора Србија гравитира ка коридору V и коридору IV (видети Слику 6).

Слика 6: Паневропски саобраћајни коридори

Извор: <https://www.researchgate.net/>

Долином реке Саве у правцу запада води пруга и аутопут Београд-Љубљана-Сезана-Трст и даље у правцу Рима, Милана, Париза и Лондона, односно Љубљана-Грац-Минхен-Берлин-Хамбург на обали Северног мора. На Савско-моравско-нишавску саобраћајницу везују се све друмске и железничке комуникације Србије. За Србију је од посебног значаја пруга и пут Београд-Нови Сад-Суботица-Будимпешта-Беч-Праг-Хамбург, односно Беч-Варшава и даље у правцу Москве и Санкт Петербурга. Овим путевима је Србија повезана са развијеним земљама средње и западне Европе и Русијом на истоку. Осим тога, Србија представља и важан ваздушни коридор. Аеродром Никола Тесла који се налази у Београду представља важну европску ваздушну луку (Павловић М., 2019).

Ако се посматра из искључиво просторног аспекта, Србија има релативно добру развијену мрежу друмских и железничких саобраћајница, као и значајне пловне путеве и довољан број аеродрома. Међутим, основна карактеристика саобраћајне инфраструктуре Србије је њена застарелост, која је последица недовољног улагања у одржавање и модернизацију (Раткај И., 2002).

5.3. Економскогеографска компонента

Економскогеографска компонента релативног географског положаја дефинисана је односима према центрима економске моћи (Грчић М., 2000).

У данашње време надметање међу државама све више зависи од економије. Према економско-географском положају Србија је окарактерисана као земља у развоју. У последње две деценије, за време трансформације планске економије у слободну тржишну економију, Србија је готово изгубила свој примарни сектор индустрије. Данас, примарни субјект економског потенцијала Србије чини привреда. Међутим, домаћи производи и поред великог залагања компанија и предузетника још увек у значајној мери не испуњавају захтеве развијених тржишта, посебно ЕУ. На овај начин један од основних извора економског благостања у Србији није до краја искоришћен. У том случају се српска економија и српски извозници окрећу другим тржиштима, ту се пре свега мисли на тржишта Русије и Кине (Димитријевић Д., 2018).

Србија је заинтересована за привлачење руског капитала и развој заједничких пројеката, као и за повећање трговинских односа са Русијом. Ове две земље су 2000. године потписале Споразум о слободној трговини, који је омогућио да се за већину робе произведене у Србији и Русији не плаћа царина. Такође, овај споразум је побољшао услове за значајно повећање руских инвестиција у српску привреду, посебно када је у питању енергетски сектор. Почетком 2008. године потписан је споразум о сарадњи Србије и Русије из области нафте и гаса, који је ратификован од стране српске скупштине септембра те исте године. Циљ овог споразума био је да се обезбеди присуство „Газпрома” на енергетском тржишту западног Балкана. Потписано је и неколико споразума из области енергетике. Тако су Србија и Русија крајем 2008. године потписале споразум о продаји 51% удела „Газпрома” у нафтној индустрији Србије. Русија је овим споразумом остварила доминирајућу улогу у српском енергетском тржишту и постала је један од најбитнијих страних инвеститора у Србији. Србија већину својих потреба остварује путем руског гаса, а руске државне компаније контролишу производњу нафте и гаса и рад рафинерија (Јовић-Лазич А., Лађевац И., 2018).

Пројекат „Јужни ток” који је најављен 2010. године, требало је да омогући транзит руског гаса преко Црног мора, Бугарске, Србије и Мађарске до западно-европских тржишта. Очекивало се да се изградњом овог гасовода оптимизују правци снабдевања Србије овим енергентом, што би допринело енергетској безбедности и створило предуслове да Србија постане важан транспортни центар гаса на Балкану. Такође се очекивало да ова инвестиција подстакне економски раст, донесе профит од транзитних такси и омогући Србији да добије одређене уступке када је реч о условима дугорочних гасних споразума са Русијом. Међутим крајем 2014. године обустављен је рад на овом пројекту (Јовић-Лазич А., Лајевац И., 2018). Као замена за „Јужни ток” створен је нови руски стратешки пројекат – „Турски ток”. Један крак овог гасовода треба да пролази кроз Србију, као нови вид руског геоекономског и геостратешког плана, да преко Балкана допре до Мађарске и средњеевропског тржишта (Гајић А., 2018).

Следећи значајан партнер је Кина, која је према економском потенцијалу друга земља у свету са динамичним темпом раста. Кина је најважнији трговински партнер Србије у Азији. Ове две државе остварују веома добру пројектну сарадњу у области инфраструктуре и енергетике. Добри политички и економски односи Србије и Кине довели су до успостављања статешког партнерства 2009. године, које је 2013, а потом и 2016. године проширено. Ово партнерство допринело је закључивању низа споразума о извођењу заједничких пројеката у области енергетике, привреде, финансија, саобраћаја итд. Значај успостављања стратешког партнерства између Кине и Србије, имао је позитивне ефекте на учвршћивање њеног рејтинга у оквиру механизма 16+1 (Након приступања Грчке мења назив у 17+1), који је успостављен у сврху сарадње између Кине и земаља централне и источне Европе. Србија је прва међу балканским земљама по броју пројеката који су до сада реализовани или је договорена њихова реализација (Обрадовић Ж., 2016).

6. ЗНАЧАЈ ГЕОГРАФСКОГ ПОЛОЖАЈА СРБИЈЕ

Значај географског положаја Србије одређен је њеним положајем на Балканском полуострву и важним саобраћајним комуникацијама које кроз тај простор пролазе. Србија заузима централно место у југоисточној Европи и на Балканском полуострву. Географски простор на коме се налази Србија је кључни европски југоисточни транзитни коридор. Преко њега воде најкраћи копнени ваздушни и речни комуникацијски правци према Средњем и Блиском истоку и источном Медитерану (Сретеновић М., 2010).

6.1. Значај у односу на важне међународне комуникације

Комуникације су одувек биле значајне за све људске активности. Налазити се на неким важним комуникацијама или бити у њиховој близини, значи имати везе са светом, или имати повољне услове да се оне остваре. Земље кроз које пролазе важне комуникације или које се налазе у њиховој близини имају од тога многе погодности за економски развој, али и многе последице, поготово када је у питању њихова безбедност. Утицај на значај и осетљивост положаја Србије испољавају важне међународне комуникације које пролазе кроз њу или се налазе на одређеној удаљености од ње. Географски положај Србије познат је по томе што се на њему укрштају значајне међународне комуникације које повеују западну и средњу Европу са југозападном Азијом и североисточном Африком, а преко ваздушних линија и са удаљеним деловима света. Сличан значај имају и комуникације које преко простора Србије повезују источну и северну Европу са Средоземљем и Африком (Мишовић С., 2011).

Преко територије Србије воде важни комуникацијски токови који повезују привредно најразвијеније делове Европе са мање развијеним деловима Азије и Африке (Павловић М., 2019). У северном делу територије Србије пролази комуникацијски сноп који повезује јужну Француску, северноиталијанску низију, Панонску низију и Украјину. Поред тога, преко Србије води дунавски међународни пловни пут. Копнени комуникацијски сноп, други по значају у Европи, који повезује Баварску и Украјину преко Панонске низије, пролази у близини Србије. Уздужни сноп комуникација Берлин-Беч-Будимпешта-Београд-

Софија-Блиски исток пресеца простор Србије. Будимпешта кроз коју пролазе најважније комуникације тог снопа налази се на удаљености од Суботице, скоро колико и Београд. Сличан је и однос географског простора Србије према Сицилијанском простору, чија је удаљеност мања од дужине Србије. Још ближе налази се Србија према важном пловном путу Црно море-Турски мореузи-Егејско море-Средоземно море. За Србију је значајан и поморски пловни пут око Африке, којим се и даље обавља пловидба бродова велике тежине. Због свих наведених међународних комуникација, у просотру Србије постоји комуникацијско чвориште међународног значаја (Мишовић С., 2011).

6.2. Значај положаја на Балканском полуострву

Балканско полуострво се налази на раскрсници између три континента (Европе, Азије и Африке) и представља контактну зону интеракције и преплитања три велике религије и њихових цивилизацијско-културолошких разлика (исламске, римокатоличке и православне). Самим тим, Балканско полуострво је једно од најтурбулентнијих и најнестабилнијих региона, не само на европском контитенту него и шире. Балканско полуострво има доста бурну историју коју су обележили многобројни ратови, локалне и регионалне кризе и сукоби који су се у већини случаја преливали и на друге делове Европе. Због свега тога, Балкан се доживљава као главно жариште сукоба и узрок нестабилности целокупног континента. У географском погледу, Балкан се налази на простору који је кроз историју био предмет геополитичких интереса и процена, као и значајних политичких утицаја. Балкан је подручје на коме су се укршати интереси европских и светских великих сила и који су пресудно утицали на судбину балканских народа. Балканске државе су у великој мери зависне од страних сила, које на све начине теже да учествују у сваком балканском сукобу у настојању да реализују своје сопствене интересе (Крстић М., 2017).

Географски положај Србије условљен је њеним положајем на Балкану, будући да се око 76% њене територије налази на овом полуострву (Павловић М., 2019). По површини, броју становника и ратном потенцијалу, Србија је једна од највећих земаља на овом полуострву. Централни део Балкана, који обухвата простор Краљево-Приштина-Скопље-Софија, припада највећим делом Србији. То је и централни балкански маневарски простор,

са значајним комуникацијским чвориштима. Србији у потпуности припада Моравска удолина. Она на полуострву чини централну и најважнију природну зону медитеранског смера, између панонског и егејског басена. На северном улазу у ову проходну зону налази се Београд као северна капија Балкана, што додатно појачава значај ове удолине. Србији највећим делом припада природно највећи и једини отвор Балкана према средњој Европи. Њега чини јужни део Панонске низије. Од 12 најважнијих улаза на Балканско полуострво, Србији припада Београд, као северна капија Балкана. Све ове карактеристике указују на то да Србија међу свим балканским земљама има најважнији и у безбедносном погледу најосељивији положај на Балкану (Мишовић С., 2011).

6.3. Значај у односу на шире окружење

Након Хладног рата САД су се издвојиле као водећа сила у свету. Оне ту позицију желе да очувају и ојачају. Бжежински сматра да САД први пут влада Евроазијом и да његова водећа улога у свету зависи од тога колико ће се та владавина одржати. На истоку и западу Евроазије налазе се два од три најнапреднија и економски најуспешнија региона у свету (Европска унија и Далеки исток). У интересу САД су Европа и Азија, подручја где се процентуално налази већина енергетских ресурса у свету. Кључни положај заузима Балкан којим је неопходно владати ради даљег несметаног продора САД у циљне просторе на истоку (Ђорђевић Б., 2013). Поседовање Балкана би омогућило повећање стратешке дубине НАТО у односу на Русију и нарушило би регионалну војну равнотежу споја евроазијског континента у корист НАТО. Преко простора Балкана НАТО би доминирао Црним морем, Јадраном и северним Средоземљем (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2009). Такође, за САД Балкан представља кључну транзитну тачку за приближавање Блиском и Средњем истоку, тј. изворима енергетских сировина. Узимајући у обзир да Србија са војностратегијског аспекта заузима централни положај на Балкану, тај простор омогућава им повлашћен утицај на:

- Премештање НАТО снага са територије западне Европе и Немачке;
- Могућност деловања НАТО у свим правцима;
- Заједно са позицијама у БиХ, Космету и Албанији ефикасно парирање интересима ЕУ и Русије ка Јадрану и Блиском истоку;

- Контролу утицаја ислама у Европи;
- Односе САД-Србија
- Чврст ослонац и везу за интервенције САД/НАТО из Румуније и Бугарске ка Црном мору и Каспијском региону
- Контролу путева организованог криминала и дроге (Ђорђевић Б., 2013).

После САД, Европска унија представља најмоћнију силу у свету, која по својој политичкој и економској моћи успешно може да парира САД. Она је своје интересе фокусира на ближе геополитичко окружење, посебно на земље које припадају источној Европи, Балкану и Блиском истоку. У том погледу, за ЕУ је значајно да Балкан буде контролисан и стабилан како би и ЕУ била моћна и стабилна. Положај Балкана је од велике важности за централну и јужну, а донекле и за западну Европу. ЕУ настоји да на Балканском полуострву оствари економске, политичке и безбедносне интересе кроз пријем балканских држава у чланство и многобројним иницијативама и програмима регионалне сарадње. Витални интерес ЕУ је да централна балканска проходница која се протеже дуж панонско-егејско стратегијског правца буде несметана за промет робе и капитала на траси западна Европа-Мала Азија и даље ка Блиском истоку. Поред тога, Балкан добро повезује ЕУ са Медитераном, подунавским земљама и земљама црноморског региона, које су значајне за ЕУ због повећања тржишта за њен извоз, али и за стабилност њених југозападних граница (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2009).

У групу регионалних сила у геополитичком окружењу Србије, најснажнији утицај испољава Немачка. Захваљујући великој економској моћи, изузетном геостратегијском положају и демографским ресурсима, Немачка објективно представља једну од водећих светских сила. Она тежи да учврсти позицију водеће силе и реализује сопствене жеље у оквирима ЕУ, али и да обезбеди место сталног члана Савета безбедности. У интересу Немачке првенствено се налази непосредно европско окружење, а затим и југоисток и исток Европе. Она је мимо НАТО и ЕУ градила сопствену стратегију ширења на исток и југоисток Европе. Такође, она намерава да се наметне као доминантни политички, војни и економски фактор на Балкану. Њена тежња је да отвори стратешку балканску проходницу у правцу централна Европа-Мала Азија и даље ка Блиском истоку, ова проходница пролази преко

српског етничког простора дуж моравске и нишавске удолине. Као подунавска земља, која је огроман капитал и стратешки углед уложила у саобраћајницу Дунав-Рајна-Мајна, она је природно фокусирана на пловни пут Дунава. Ове тежње не значе само јачање позиција моћи у ЕУ већ и предуслове да се посредством Балкана домогне Блиског и Средњег истока, као и могућих чвршћих немачко-руских односа (Ђорђевић Б., 2013).

Русија је као централна евроазијска сила заинтересована за евроцентричну сарадњу. Она тежи да своје природне ресурсе удружи са модерном западноевропском технологијом и тако обезбеди напредак у области политике и економије (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2009). Самим тим, Балкан је од великог значаја за њу у погледу контроле над правцима снабдевања енергената који воде ка Европи, како би ојачала доминантан положај у оквиру европског енергетског сектора. Србија је, као једна од највећих земаља у региону, од суштинског значаја за његову стабилност, те се она налази у врху приоритета интереса руске политике на Балкану. У интересу Русије је независна, економски снажна и војно неутрална Србија, која би била окренута и Русији и свом европском окружењу (Петровић Д., Ђукановић Д., 2012).

За Кину Србија има велики значај. Тај значај је одређен географским положајем Србије, која се већим делом налази у јужној Европи, а мањим делом у централној Европи. Србија се налази на раскрсници путева између истока и запада и предствља веома важно транзитно подручје у међународном промету роба и услуга. Чињеница да се граничи са земљама ЕУ веома је значајна карактеристика за Кину, која добар део своје производње пласира на тржиште ЕУ, те је Србија значајна као веза и транзитно подручје између та два велика тржишта (Димитријевић Д., 2018).

Географски положај Србије традиционално спада и под утицај исламског света. Највећи значај у том смилу има Турска, која је најважнији центар балканског геополитичког чвора. Турска је од изузетног политичког и стратешког значаја за САД/НАТО. Тај значај јој омогућава да на међународном плану испољава агресију према територијама Балкана, али и ширем окружењу. Промуслиманска подршка САД/НАТО у Бих, КиМ, Албанији и Македонији омогућава Турској снажан утицај на балканске муслимане. Турска је и директан

представник исламске геополитике према Балкану. У том контексту Турска реализује сасвим конкретне амбиције у правцу интегрисања и повезивања постојећих муслиманских заједница на Балкану. У функцији повезивања простора исламских држава Албаније и БиХ, Турска пажљиво инструментализује локално муслиманско становништво у Македонији, КиМ и Рашкој области у борби за независност и територијалну аутономију (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2009).

6.4. Значај у односу на уже окружење

Политичка и безбедносна нестабилност Србије није у интересу њених суседа, јер не би желели да се евентуална нестабилност прелије код њих. Међутим, одговара им дуготрајна деградација њеног положаја како би на тај начин преузели предности од њеног положаја и изградили сопствене позиције (Ђорђевић Б., 2013).

Мађарска, као чланица ЕУ, представља везу за ширење европских интеграција ка југоистоку. Она је успела да преузме бројне погодности транзитног положаја од Србије. Србија је за Мађарску важна као земља на јужном краку према Азији. Осим тога, на територији АП Војводине живи велики број Мађара. Због својих геостратешких претензија према Србији, које подразумевају целу панонску депресију и њен обод са српским Подунављем, екстремне мађаске снаге су у неким ситуацијама спремне да покрећу питање мађарске мањине у Војводини пред међународним институцијама (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2009).

Црноморски положај Румуније, између Украјине и Турске, учинио ју је геостратешки веома важном за САД/НАТО, због њихових амбиција према Кавказу и Каспијском басену. Ово утиче на испољавање румунских лидерских амбиција на Балкану. Без обзира на стабилне односе између Румуније и Србије, Румунија има дефинисане геополитичке и геостратешке претензије према деловима Србије који обухватају Банат и источну Србију, са западним границама на Дунаву, Великој Морави и Нишави (Ђорђевић Н., 2013).

Међу државама у региону, Хрватска је кандидат за лидерску позицију. У односу на Србију она има предност јер је чланица ЕУ и НАТО савеза. Међутим, Хрватска је земља са необичним географским обликом државне територије, што негативно утиче на њене геополитичке одреднице. Недостаци Хрватске су: релативно мала површина, још мања стратешка дубина, дугачка граница и неравномерно распоређено становништво (Сретеновић М., 2010). Решење ових недостатака представља пројекат „Велика Хрватска”. Самим тим она настоји да анулира положај Србије у Подунављу са намером да српску улогу на Дунаву дугорочно маргинализује (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2009). Око границе на Дунаву, реци која у великој мери утиче на значај географског положаја Србије, сукобљени су захтеви између Србије и Хрватске. Захтев Србије је да граница буде на средини реке, а да Дунав буде слободан за пловидбу по међународним конвенцијама. Док је хрватски захтев да граница делимично буде источно од реке, чиме Дунав у одређеним деловима више не би био граница, већ хрватска река (Ђорђевић Б., 2013).

Бугарска и Србија се налазе на траси Јадранско море-Црно море. При том, за Србију је Бугарска на источном краку црноморског правца, док је за Бугарску Србија на западном краку тог правца. Бугарска има јасно дефинисане политичке пројекте, за чију реализацију редовно инструментализује бугарску националну мањину у Србији. У интересу Бугарске су простори који припадају Македонији и југоисточној Србији, тј. моравско-вардарски и нишавско-западноморавски правци (Ђорђевић Б., 2013).

Албанија у последње време потенцира свој исламски карактер и води освајачки оријентисану политику. За њу је очигледно деструктивно понашање према суседима које је резултат њених изражених геополитичких аспирација према појединим територијама суседних земаља. Узрок томе је то што велики део албанског становништва насељава територије суседних земаља. Пројекат „Велика Албанија” настоји да обухвати читаву албанску популацију (Сретеновић М., 2010). Овај пројекат у прихватљивој варијанти, подразумева укључење КиМ и западне Македоније, док у већини случајева укључује и Рашку област, општине на југу централне Србије и делове простора око јужне Мораве (Секуловић Д., Гиговић Љ., 2009).

Босна и Херцеговина има два ентитета – Федерацију БиХ и Републику Српску, који су настали Дејстонским споразумом 1995. године. Данас су на просотру БиХ најзначајнији чиниоци међународна управа ЕУ и мировне мисије, који настоје да пониште ова два ентитета. Та настојања представљају подршку стратегији Федерације БиХ, чији је циљ стварање суверене исламске државе БиХ. У том смислу геополитичка тежња БиХ је укидање Републике Српске и излазак у потпуности на Дрину и непосредно повезивање са Рашком области (Ђорђевић Б., 2013).

7. ЗАКЉУЧАК

Анализом компоненти географског положаја Србије уочава се сва његова сложеност. Природно-географски фактори одредили су Србију као континенталну, јужноевропску, средњеевропску, панонску и подунавску земљу у којој постоје повољни услови за живот и развој привредних делатности. Са друге стране, друштвено-географски фактори одредили су је као незаобилазну тачку у спољнополитичким односима, како у ужем, тако и у ширем геополитичком окружењу.

Као главна карактеристика значаја географског положаја Србије издваја се његова транзитност, која јој омогућава да буде део важних комуникацијских праваца који повезују земље Европе, Средоземља, Азије и Блиског истока.

Имајући све то у виду, географски положај Србије представља „мач са две оштрице”. С једне стране, Србија има јако повољан географски положај јер су јој путеви свуда отворени, док је са друге стране у питању једна јако нестабилна зона где се различити интереси често сукобљавају. Због свог географског положаја, Србија се често налази у неповољним ситуацијама, суочена да бира којој ће се страни приклонити.

Будући да живимо у времену које се стално мења, мењаће се и значај који одређена држава има у датим околностима. Међутим, оно што је сигурно је да Србија, независно од ситуације, треба да тежи да кроз предности свог географског положаја остварује сопствене интересе и циљеве, без сукоба са окружењем како би успела да сачува своју територијалну целовитост.

ЛИТЕРАТУРА

- Вуковић, Н. (2011). Компаративна геополитичка анализа „жаришта нестабилности” у Руској федерацији и Републици Србији. *Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” САНУ*, 61(1), 61-83.
- Гајић, А. (2018). „Актуелна геополитичка позиција Србије: између атлантизма, евроазијства и кинеског утицаја”. *Политика националне безбедности*, 2(2018), 13-29.
- Грчић, М. (2000). *Политичка географија*. Географски факултет. Београд 2000.
- Грчић, М. (2008). Цвијићева перцепција географског положаја Србије. *Гласник српског географског друштва*, 88(2), 3-12.
- Димитријевић, Д. (2018). Односи Србије и Кине на почетку 21. века. *Међународни проблеми*, 70, 49-67.
- Ђорђевић, Б. (2013). Геостратегијски положај као чинилац безбедности Републике Србије. Институт за међународну политику и привреду.
- Ђукановић, Д., и Лађевац, И. (2009). ПРИОРИТЕТИ СПОЉНОПОЛИТИЧКЕ СТРАТЕГИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ. *Међународни Проблеми*, 61(3).
- Илић, Ј., & Stanković, S. (2007). Geographical centers: Geographical centers of the Republic of Serbia, Central Serbia, the Autonomous Province of Vojvodina and the Autonomous Province of Kosovo and Metohia. *Zbornik Matice Srpske za drustvene nauke*, (123), 109-122.
- Јовић-Лазич, А., и Лађевац, И. (2018). Односи Србије и Русије-утицај на међународни положај наше земље. Институт за међународну политику и привреду.
- Krstić, M. (2017). Geopolitical framework of the Republic of Serbia. *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, (1), 257-276.
- ЛИШАНИН, М. (2017). Регионални положај Србије у светлости спољнополитичких односа са „старим” суседима. *Међународни Проблеми*, 69(4).
- Мишовић, С. (2011). *Регионална географија*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет безбедности.
- Обрадовић, Ж. (2016). „Појас и пут”: Балканска перспектива (политичко-безбедносни аспекти). У: Нови пут свиле – Балканска перспектива, политичко-безбедносни аспекти (стр. 83-96). Београд: Факултет безбедности.
- Павловић, А. М. (2019). *Географија Србије I*. Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет.
- Петровић, Д., и Ђукановић, Д. (2012). *Стубови спољне политике Србије-Еу, Русија, САД и Кина*. Институт за међународну политику и привреду.
- Пророковић, Д. (2018). Претње регионалној безбедности и последице по геополитички положај Војводине. *Култура полиса*, 15, 25-38.

- Пророковић, Д. (2014). Рашка област као геополитичко жариште и њен значај по положај Србије и Српске. *Politeia-Naučni časopis Fakulteta političkih nauka u Banjoj Luci za društvena pitanja*, 4(7), 175-193.
- Раткај, И. (2002). Саобраћајно-географски положај Србије. *Зборник радова – Географски факултет Универзитета у Београду*, 50, 33-46.
- Савић, А. и Ђорђевић, Н. (2016). Евроатланска димензија безбедности Србије. *Политика националне безбедности*, 8(2), 67-90.
- Секуловић, Д. и Гиговић, Љ. (2008). Европска компонента геополитичког положаја Србије. *Војно дело*, 60(3), 9-21.
- Секуловић, Д. и Гиговић, Љ. (2009). Чиниоци геополитичког положаја Србије, *Глобус*, 40(34), 43-58.
- Сретеновић, М. (2010). Геополитички положај западног Балкана. *Војно дело*, 62(1), 53-75.
- Тадић, М. (2004). *Математичка географија: увод у географију I*. Завод за уџбенике и наставна средства.
- Шабић, Д. и Вујадиновић, С. (2014). *Регионална географија Европе*. Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет.